

LUUREL

SS.PK. — On üks neist pimedatest ja tuisustest õdest, mil siin ei suuda tungida läbi pimedust. On üks neist pimedatest ja tuisustest õdest, mil siin ei suuda tungida läbi pimedust. On üks neist pimedatest ja tuisustest õdest, mil siin ei suuda tungida läbi pimedust.

Selgetel päevadel võib teisel kaldal selgeti eraldada enamlaste punkreid ja laskesepi. Vaenlasepoolne kallas on eespool pisut lame ning tasane, kungaste-reaga nagu vortega piki kallast läbitu. Mõnisaada meetrit kaugemal aga kerkib maapiid tugevasti ning mäe otsas asuvad tühjad ja mahajäetud külad. Mõõda künkataid toovad nad alla varustust, toitu ning laskemoona — alles hiljuti tabas meie jälgvähkaurid tühje laskemoonareid. Kuid kergerehva-dest tulistamist on nad siiski kaugele — see ei annaks tulemusi. Tihti asuvad ka meie miinipildujad tegevusse ning häirivad oma punkrite kallal as- keldavaid enamlasi.

K-st väljub järve jääle salkkond mehi. See on oberscharführer M. oma rüh- maga. Ta on saanud ülesandeks häirida vaenlast ning tuua kaasa andmeid ta punkrite asukohtade ning relvastuse tu- gevuse üle. Meesteil on seljas valged lumekuued. Viitsaastastele on peale tõma- matud õlgedest punutud jalasoojenda- jad — need sumbutavad astumisel tek- kiva käre ja liikumine toimub hääle- tult. Gruppide viisi hajutatult liigutakse marsikompassi järgi edasi, kuni nõrga vinjetina ilmub nähtavale vastaskallas. Seal asub vaenlane. On ta valvas täna

Hävitajad ja torpeedopaadid on saanud rünnaksignaali. PK-Kratochwil. (Wb.)

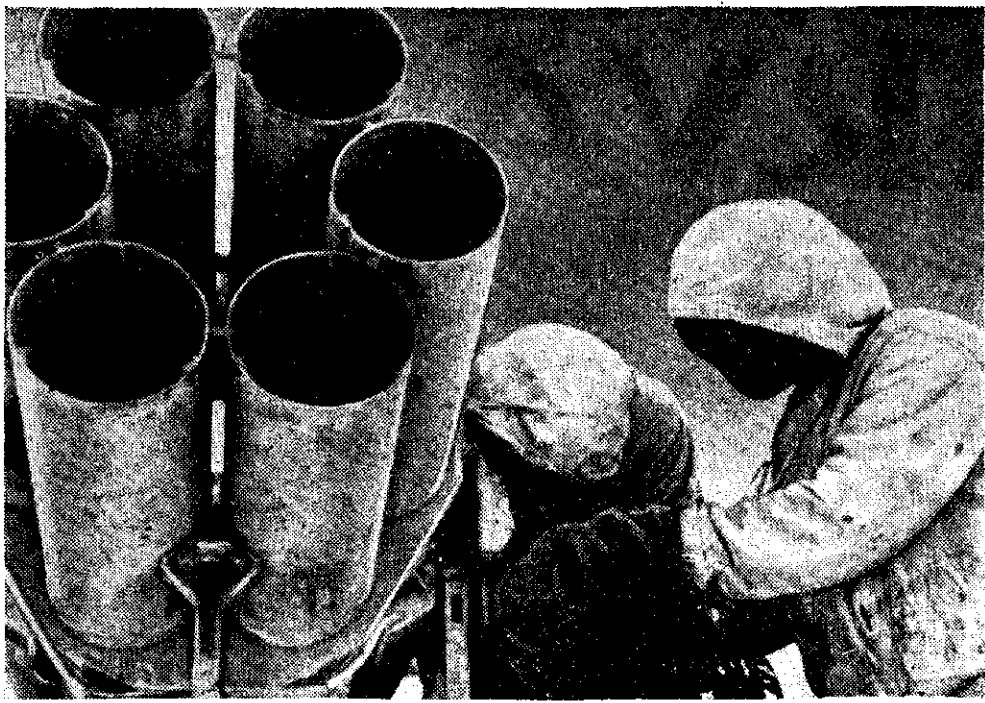
õõsel? Kas ta suudab eraldada meie valgeid hääletut sammuvaid kogusid? Miks ta ei lase? Miks kuradi päralt ta omelt ei lase? — taob lakkamatult oscha. M-i kõrvades ning pinges lakkab alles siis, kui ta jala on asetanud veisele kaldale. Vaenlane pole neid siiski mär- ganud, kuigi on kuulnud kõhimist ja vaikset venekesest sõimu.

Peale hetkelist seisakut sammuvad mehed edasi. Lame kallas kerkib veidi ning läbi lumest tiine õhu paistavad punkrid. See peab olema vaenlase pea- võitluslinn, — läbi sellest, üle mõnesa- jameetriise maanina, ning kui võimalik, siis sealtki edasi nii kaugele vaenlase seljataha kui see märkamatu võima- lik. Seda paremini saab kindlaks teha boishveike kaitseüsteemi sügavust ning seda enam on nende ülesande teine osa — tekitada boishveike hulgas ärevust, leidnud tähtsust. Ja kui see on parata- matu, tuleb boishveikega astuda ka tu- lavahetusse.

Künkad on jäänud seljataha, mehed sumavad külmumata soos, kus vesi ko- hati tungib koguni üle viitsaapa sääre. Liikudes mõõda tundmatut, pajasid ja pedajapuhmi täis maastiku, tekib roh- kem käre kui soovivat. Omelt suudab M. oma meestega tungida maanina tei- sele servale, asub juba tletama kitsast jääga kaetud veeriba, et tungida üle külla, kui kostab vali venekeseline „Stoi!“ Väikseirelt on M-i püstolkuulipilduja hakanud haukuma hääle suunas, samuti tulistavad teised. Kogu ümbruskond on alarmeeritud ning heleroheline rakett lendab taeva poole. Ta ei saa veel lan- geda, kui järgneb mitu punast. M. tai- pab — raketid kutsuvad vaenlase tõk- ketuld ja ta paiskub kogu rühmaga kiir- resti vasemale. Ei mõõdugi kaua, kui küllast hakkavad oma laenguid süli- tama miinipildujad ja jalaväekahurid, ning kõikide üllatuseks tuleb ülevalt ka õige tugevat kuulipildujate tuld.

M. on suutnud tõkketule piirkonnast välja tungida ning mõtleb pingutatult. Vaenlase peavõitluslinn pidi olema ja järve ääres, nagu meie vaatus oli kind- laks teinud. Kuid nüüd selline kergete jalaväerelvade tuli ülevalt küllast? ... On kindel, et järve ääres olid vaid vaenlase eelpostid ning alles külas, — seal kulgeb õige peavõitluslinn. Nad on suutnud majade vahel meie vaatlustele lähelepanematult ehitada ja kaevata, ning lõök järveäärsel punkrite ja ka- vikutele oleks purustanud vaid eel- postide positsioonid. Hetkega on see oshale selge ja ta teab, et tal on väär- tuslikke luureandmeid. Edasi ta enam ei pääse, pealegi puudub selleks vaja- dus. Nüüd tagasi!

Kuid tee tagasi polegi nii lihtne. Nad on saanud astuda vaid mõned sammud, kui maanina järvepoolsel serval hakka- vad täksima raskekuulipildujad ning leekkuulid näitavad hõõguvate sädeme- tena tulesuundi. Enamlased püüavad flankeriva tulega lõigata neil tee jär- vele. Kuid see on siiski ainus tee, ja kuigi M. teab ülihästi, mida tähendab flankeriva kuulipildujatule läbimine, riskib ta siiski. Jooksusammul ületatak-

Lahtingu tulipunktides idas rakendatakse ikka jälle uduheitjaid, millised tunduvalt kergendavad teisi relvi. PK-Jacob. (Wb.)

Eesti vaprase aupäev

SS.PK. — Vilkuva küünla valgus joo- nistab punkrühmaruses teravaid varje kar- midele võitlejapärgudele. Grenaderid on kogunenud ümber madalalt laulva raadiosa- paadi. Punkrite valitseb pingutatud ootus, otsekui eelpostil vaenlase rünnaku eel. Ku- lutiina on lüüsnud hall-üliskel pärastlõu- nal levinud kaevikusse uhhelt sõidant pal- sutav teade: üks eesti vabatahtlike üksus on täna sõjajõudude ülemjuhataste teates nimetatud!

Grenaderid kogunevad, et ise oma kõr- vaga kuulida ning kuula seda ülevat hetke. Muusika lõpeb. Algab sõjajõudude ülemjuhataste teade:

... Lõunapool Leningradi jät- kuvad rasked võitlused ... Erilise vaprase poolest paistis silma ... eesti vabatahtlike pataljon 658 major Rebase juhtimisel ...

Hetkeks tarduvad veel kuulamispingu- tustest kõikide lümed, sila aga otsega süli- takse hulk loitvaid tõrvikuid: SS-grenaderi- de silmad lõõvad lõkkeluhtu ja rõõmus.

— Hurra! mürliseb võimsalt määnipal- kidest punkrile all. Vanad võitlejad, kel- lest mõnigi on varem endised lahingud sel- le sama pataljoni ridades kaasa lõõnud, su- runud valise otsustavusega tugevasti sõja- kaaslase käsi. Sellesse käesurvesse on ei- sendatud kogu uhkus, kogu haarav rõõm,

kogu valkne tõotus. Selles sõnatus käesur- ves kõneleb — ei, lausa elektrina hoovab see karedast kääst teise — vaikne ning sõnatu verivann:

meie, eestlased, tahame olla kõik teie väärilised, sõjakaas- lased Leningradi all!

Käesolev suurheitlus on näidanud SS- grenaderide pataljoni „Narva“, Eesti SS- Brigaadi ja nüüd kõikide kroonina siia lõõgõvõimet, Esmene Eesti Rahvuspatal- jon, et

Eestimaa, su mehemeele, pole mitte surund veel!

Täna sel päeval on Eesti rahva geenimise võimas eluhüüd paistnud selle teatega üle maailma eestriise. Aga see on ühtlasi eest- lase võimas protest, see on meie vastus bolshevismi septsuile meie kodumaa ar- vel! Meie tahame elada! Meie tahame elada vabama ning meie võitleme selle eest! Ja meie vabatahtlike veri, valatuna ühises suurheitluses saksa ning teiste Euroopa rahvaste poolt vabaduse eest, saab vilja kandma. Euroopa ning sellega koos meie armas väike Eesti võidab ning elab, ni- kaua kui tal leidub veel vaprust, seda meie ühikte esivanemate suurimat pärandust.

Meie võitleme ja oleme valmis langema tema eest! SS-sõjakirjasaatja Elmar Tõnismäe.

se mõnesajameetiline maakitsus. Vahe- peal hakkab vaenlane tõkketuld kanda- ma järjest edasi, kiirus on tähtis. Jõu- takee alani, mida niidavad vaenlase Maksimid. Pikali ning roomates läbi tule. Tuli on õnneks veidi kõrge — pa- rajasti nende peade kõrguselt sähvata- vad leekkuulid jättes meeste silmadesse belendava virvenduse. Punkrite juures tõusevad üksteise järele õhku valgus- turaketid, kuid lumetuisus ei paista meeste valged kogud kaugele ning sa- ma kergendatult, nagu enne kindlale maale astudes ohkab M. nüüd, tundes jalge all järve siledat jääd. Ta sõjame- heveri lõõb keema — vähe sellest, et seni kogu meeskonnaga on suudetud tagasi tulla, nüüd peab boishveik ka

meie relvi tunda saama. Väikseirelt on meie kuulipildujad tulistamisvalmis, ja valang valangu järele saadetakse pime- dusesse, sinna, kus vaenlase Maksimi suudmetule helk valgatab. Vasempoolne vaikib — meie relvad on teinud oma töö. Nüüd rüüa pikem hüpe tahapool — seegi õnnestub, keegi pole saanud haavata, vaid ligivõetud sanitaril on madalt lennanud kuul viinud peast mü- si, mida see nüüd kirudes otsib. Ja M-i virgats, järsku tundes, kuidas minaalune läheb soojaks, haarab käega sinna „Raip, nina pühkida kuivaks!“ lausub ta eht sõjamehelikult.

Enamlaste miinipildujad tikivad juba auge järve jäässe, vasakult ja paremalt kuulduh laia venekesest vandumist.

Nähtavasti tahetakse neid haarata kül- gedelt ja nende taganemistee hoopis ära lõigata. Veelkord kõikidest relva- dest tuld, ning siis kiirsammul oma- poolsele kaldale.

Seljataha jääb tulistamine, mis het- kekski ei vaibu. Vaenlase miinipildujad kannavad oma tule järjest kaugemale järve jääle ning relvade määg kestab seal hommikuni, küllap nad valgenedes otsivad pikissilmadega meie olematuid laipu ning kiruvad lumetuisku, mis need nii kiiresti katnud.

Ning kui M. luureüksus kaotusteta tagasi tuleb ja retke tähelepanekuteist kompaniitõlemale jutustab, venib sellegi nägu laiale muigele. Ta teab, et rüge- menditõlem on toodud andmetega rahul. SS-sõjakirjasaatja Karl Gallit.

Veel üks vabataht- like üksus saabus kodumaale

Neil päevil saabus kodumaale leit- mant Hommiku juhatusel võitlev eesti vabatahtlike üksus. Sel puhul peeti 22. märtsil Vabadusväljakul üksuse paraadi ja hiljem meeskonnale korral- datud ühine eino.

Nimetatud üksus alustas võitlusi bolševismi vastu juba 1941. a. sügisel, olles rakendatud peamiselt võitluseks bantiide vastu põhjarinde tagalas. Rasked talvelahingud 1941.—1942. a. tegi üksus kaasa Staraja Russa piir- konnas, pälvides kohapealse armees- komandöri täieliku tunnustuse. Ka edaspidised võitlused olid edukad ja üks- sus sai korduvalt kiituste ning tunnus- tuste osaliseks.

Septembris 1943. a. astus üksus vapralt vastu umbes 1500 mehest koosne- vale bandiididealgaale, tekitades sellele rasked kaotusi ja surus ta ülemjuha- tuse poolt ettenähtud piirkonda, kus jõukudele anti lõplikult prustav lõök.

Hiljutistes lahingutes idarinde põh- jalõigus oli üksusele usaldatud kaitsmi- aeks tähtis toetuspunkt, missuguse üles- andega ta tuli toime täieliku tunnus- tusväärsusega. Ka siin tekitas ta ban- diitide rasked kaotusi ning aitas kindlustada armees tagalat.

Tunnustusena üksuse võitlusvaimu- le on meeskonnale annetatud arvukalt Raudriste.

Tulistatas püssiga lennuki alla

B e r l i n, 20. 3. (DNB) 17. märtsil lõuna ajal ründas mitu Nõukogude lahingulennukit ühe grenaderirühme positsiooni Narva rindel. Vaenlase õhurünnaku tõrjumisel tu- listas ülemkapral Maser ühe Nõukogude ja- hilennuki karabiini alla. Sealjuures sai lennukijuhit kuuli pähe, nii et juhita jää- nud masin kukkus alla.

Kaks küla Vesuui põhjanõlvakul on esimestena hädaohus

S t o k h o l m i, 21. 3. (DNB). Vesuui laavaajad ähvardasid esmaspäeval val- guda üle põhjapoolse nõlvaku, teatav Reuter Napoliat, San Sebastiano ja Masso de Sim- mare asulad olevat otseselt hädaohus. Nende külade 5000 elanikku evakueeritavat veel samal ööl. Arvukad elanikud Vesuui põh- janõlvakul olid juba varem lahkunud oma kodudest.

Narva võitluses põlise idavaenlase vastu

Sajandeid on peetud Narva jõel võitlusi metsikute idast tulnud rüüste- rektete vastu

Hiljuti avaldasid ajalehed ühe sõja- kirjasaatja masendava teate:

„6. märtsil pimeduse saabumisel teostasid bolševikud Narva linnale ras- kekujulise õhurünnaku, 8 tundi ründasid põmalelennukite lained linna vahet- pidamata, visates alla umbes 100 val- gustuspommi — „jõulupuu“ — mis- tõttu õõ muutus päevaseleks. 8 tunni jooksul heideti linnale vahetpidamata lõhke- ja süttetomme, seejuures ka kõige raskema kaliibrilisi. Nelja tunni pärast oli Narva uppunud leekidemer- re. Hermann kindluse, Ivangorodi ja pal- jude teiste kultuurimärkide ning kiri- kute müürid varisesid võimsates plah- vatustes.

Varsti kujutas linn endast põlevate majade, kokkuvarisevate müüride ja õhkestunud tänavate kaost. Varemetses ja tuhka vajus üks avarärsmaid linna idaalik.

Nii kõlab see sõjakirjasaatja napp teade, mis meile veelkord tõendab bolševike met- sikut hävitustahet. See näitab, missugune häving ja oht ähvardab Euroopa kultuurikes- kusid idast ründavate kommunistlike jõuku- de poolt. Kõik, mis seni on olnud püha inim- kultuurile, hävitatakse ja lõhutakse.

Vana põline piirikindlus ja linnakultu- ri eelpost on vapralt võtnud vastu esimese hoobi, nagu ta seda on teinud oma ligi 700- aastase ajaloo kestel juba loendamatu kordi. Täis veriseid võitlusi ja kokkupõrkeid meie põlise idavaenlasega on olnud vana Narva sangarlik ajalugu. Ühenduses praeg- uste võitlustega Narva rindel meenub sel- le vana linna võitlustest kuulus ajalugu.

Alates XII sajandist, mil algab meie kir- jutatud ajalugu, mainitakse vanades kroo- nikates Narvat kui kaubateede sõlmipunkti lääne ja ida vahel. Kui Eestimaa sattus Taani võimu alla, oli kohal, kuhu hiljem ehitati Narva linn, Narva nimeline küla, mis kuulus kuninga valdusse hulka ning oli 8 adramand suur. See küla, kui jõest üle- käigukohana ja jõelavade peatuskohana tu- lakas, anti läänile toilesaegse Virumaa suurimale maomanikule Dietrich von Ki- weilile, kes aastal 1256 ehitas jõe kaldale

rootlaste ja soomlaste toetusel linnuse. See kutsus esile pikaldase sõja venelastega. Võitlused kestasid vaheaegadega kuni 1270- aastani. Sõja kestel hävitati ka linnus. Narva tähtsus kaubateede sõlmipunktina Tallinna ja Novgorodi vahel kaevas aga pidevalt. Ja juba 1277. a. mainitakse uuesti Narva lin- nust, mis oli ehitatud Narva jõe ja kauba- tee kindlustamiseks ning kontrollimiseks. Linnus asus praeguse Hermann kindluse kohal.

1294. aastal märgitakse, et venelased tungisid üle Narva jõe ja põletasid maha „suure kirikuküla“ Narvia. Kuid Narva ehi- tati peagi uuesti üles ja 1307.—1319. a. va- hel kujunes Narva juba linnaks. Linnakü- lused andis Narvale kuningas Valdemar IV aastal 1345. Seega võib Narva tuleval aastal pühitseta oma rajamise 600. juubelit.

Uue linna arengule oli suureks takistu- seks tema piiräärne asukoht. Veel enne kuningliku privileegi saamist tuli uuel lin- nal läbi teha rasked katsumised.

Nimelt tungis Pihkva vürst David 1323. a. üle Narva jõe, põletas maha Narva linna, rüüstas maha kuni Tallinnani. Sel sõjareketi tapnud venelased 4000 inimest ja põletanud maha 52 kihelkonnakirikut.

18 aastat hiljem lähvõtteöö, kui Narva linnarahvas oli läinud kirikusse messile, tungisid venelased salaja linna, rüüstasid ja põletasid maha majad maha. Samal aastal ju- nikus oli lahing venelastega linna lähedal soos.

1345. aastal läks Narva linnus Taani või- mu alt Ordu kätte, mis sisuliselt ei muut- nud linna olukorda. Ka edaspidi tuli olla pidevalt valvel ida sissetungide vastu. Nii näiteks teostasid pihkvalased 2. nov. 1367 rünnaku Narvale ja süütasid põlema kõik linnasoad, mis asusid väljaspool linnust. Teine Pihkva väeosa tungis Vasknarvast Jõhvi peale ja hävitas seal kindlustatud ki- helkonnakirikut.

21. septembril 1369 tungisid venelased üle jõe Narva maa-alale ja põletasid maha kolum küla ning tapsid umbes 30 inimest mõlemast soost. Nende sagedate kallaletungide pärast, mis teostati venelaste poolt, oli orduvõimu- le selge, kui hädavaalik on linna kindlus- tamine. Pealegi kasvas linn jõudsalt kau- bitsemise tõttu ja ehitati iga kord peale ve- nelaste hävitustööd ja põletamist uuesti üles. 1370. a. paiku alati linna kindlusa-

mistõid ja linn piirati ringmüüridega. Kind- lustamine kestis aastakümneid ja seda teos- tasid Narva linn koos kaimeeskonnaga or- duvõimude toetusel.

Alalisel piirisekeldusel ja -tülid vene- lastega aga ei lõppenud ilalgi. Nende lahenda- miseks kerraladeti sageli Narva jõe saarel Novgorodi ja Pihkva võimude esindajatega läbirääkimisi. 1407. aasta algas Narvale aga jälle sõjaseisukorras. Moskva suurvürst oli saatnud Pihkva väepealikku oma noorema venna Konstantin Dimitrijevitsi, kes tungis pihkvalaste väega Narva taha ja juuli 29. jaanil üle Narva jõe. Lõök oli suunatud Vasknarvast Jõhvi peale. Rüüstati tagalat kuni Rakvereni, julgemat seokord rünnata tugevasti kindlustatud Narva linnust. Narva veetee kindlustamiseks ja venelaste rüüste- retkete tõkestamiseks ehitas ordu Narva footi alguseel 1427. a. Vasknarva kivist kindluse. 1431. a. ehitasid pihkvalased vas- tukaaluks Vasknarvale kindlustatud linna Oudova.

1444. a. tungisid vene väed üle Narva jõe. Osa väge asus Narva linna piirama. Kaasatoodud kahureist alati linna pommita- mist. Pommitamise kahjud olid suured. Võit- lused ordu vägedega tungisid venelased vilja kuni Purtee jõeni. Venelaste rinne ulatus Peipsist mereeni. Kõik, mis eest leiti tapeti ja põletati. Purtee külsid venelased, et Paide poolt läheneb abivägi ordumeisteri juhatusel. Kohe pöördusid venelased tagasi. Nende taandumist kiirustas eriti ka kevadi- ne järsk teede lagunemine. Sõjaloikord väl- tas kuni 1448. aastani ja selle kestel oli vene ja ordu vägede vahel Narva jõel sagedasi lahinguid ja kokkupõrkeid, mis aga kummalgi poolele ei saavutanud otsu- tavat tulemust. 1448. aastal sõlmis ordu Nov- gorodi ja Pihkva vahel rahupeingu 25 aasta peale. Lepinguiga tuli pool Narva jõesängist loovutada venelastele. Piir märgiti vaiadega keest jõge, et laevad ei satuks võõrasse sõiduvette. Vaiade rammimist toimetas Nar- va linn ja selle töö peal oli aastaid ametis 30 meest. 1474. a. pikendati rahupeingu 20. aastaks.

1477. a. aga puhkes sõda Moskva ja Nov- gorodi vahel, mis tegi lõpu Novgorodi iseseisvusele. Moskva väed tungisid maid rüüs- tates isegi üle Narva jõe. Võitluses tape- tud palju Narva kaitsjaid, osa sattunud van- gi ja viidud Venemaale. Narva linna ei suut- nud moskvalased küll vallutada, kuid nad tungisid kuni Purtee jõeni Virumaa, põleta- sid külad ja tapsid inimesi.

1480. aasta kevadtalvel võtsid vaenlased ette uue sõjaretki üle Narva jõe. Nad on halastamatult rüüstanud ja igasuguseid bud- siis, korda saatnud Alutaguse, Viru- ja Har- jumaa. Maikuu ründasid Vasknarva kindlus-

tust Pihkva laevastikujuud umbes 7000 me- hega. Nad avasid linnusele kõva suurtükitu- le, kuid nende rünnak löödi tagasi. Ainsult linnuse ümbruses põletasid nad asulaid, rüüs- tasid ja viisid kaasa vange, hobuseid ja karilooma.

1492. a. ehitas Moskva suurvürst Joann III Narva kindluse vastu, jõe paremale kal- dale Ivangorodi ehk Jaanilinna kindluse, mis oli ettevalmistatavaks ähvarduseks et vaenla- sed plaanisid suuremaid kallaletunge Narva piiril.

1496. a. sõitsid kaks Rootsi pealikut 70 laeva ja mõne tuhande hästi varustatud me- hega Ivangorodi alla ning avasid linnusele tule kahariteist. Linnus süttis põlema ja val- lutati. Mõne päeva pärast aga lahkusid roots- lased ja venelased tulid tagasi suure väega ning asusid palavikuliselt kindlustust uuesti üles ehitama. Kuna ordu oli venelastega pa- rajasti vaherahu, siis Narvas olevad väed sõjaliselt sellesse asjasse end ei seganud. Kuid uue kindluse valmides oli Narva veel enam kui enne alalise sõja-ohu. Venelased ootae provotseerisid sõjalisi kokkupõrkeid. 1497. a. näiteks ilmusid mõned vene boja- rid oma saatjatega Plüssa jõe suudmesse. Viis ordu talupoega oli parajasti jõel kalas- tamas. Bojaarid palusid talupoegi randa sõjaga ja end üle jõe viia. Kui kolm talu- poega nende juurde sõudsid ja maale astu- sid, haarasid venelased nad kinni, kõitid nende käed, toppisid riidepuntrad suhu ja viisid Ivangorodi. Järgmisel hommikul vara poodi vaesed talupojad jõe kaldale suure puu otsa, nii et poodid võis Narva linna vallit näha.

Olukorra kohta Narva jõel talajal jutus- tab Russov oma Liivimaa kroonikas: „Seet venelased lasksid oma uuest majast Ivan- gorodist ka rahu ajal Liivimaa Narva peale nii tihti ja sagedasti kui aga tahtmist oli.“

1501. aastal algasid Narva juures vähe- mad sõjalised kokkupõrked venelastega, mis jätkusid ka järgmisel aastal ja nõudsid Nar- va linnalt ohvreid nii inimeste kui ka ma- terjalide näol.

1558. aastal algasid kuu kardetud suure- mad lahingud. 25. jaanuaril tungisid vene- lased Jõhvi piirkonda, tulles Krivassoo kohal üle Narva jõe. Kõikjal, kuhu nad jõudsid, põletasid nad külad ja tapsid inimesed. Ve- nelased vallutasid Jõhvi kindlustatud kiriku, löid maha seal varjunud talupojad ja süü- tasid kiriku põlema. Moskvalased tungisid kuni Rakvereni, kust ordu väed nad tagasi tõrjusid. 1. aprillil hakkasid venelased äge- dasti Narvat pommitama. Haripunkti jõu- dis pommitamine 7. aprillil, mil venelased löid kohale suured piiramissuurtükid. Linna langes päevas kuni 300 pommi, millest ras-

keimad kaalunud 960 naela ja lõõnud maa- se kuni süllasüguse süg. 9. mail, mil ve- nelastega oli sõlmitud vaherahu, ründasid venelased linna, kus oli puhkenud tulihaju. Linn põles maha ja linnus sunniti alistama. Alistumise tingimuste kohaselt lubasid ve- nelased Narva kodanikel linnusest lahkuda ja kaasa võtta oma varandust nii palja kui- nad suutsid kanda. Mehed ja naised kandsid lapsi, ega saanud seepärast ära viia pea- midagi muud kui selle, mis neil oli seljas ja ümber.

1581. a. vallutas Pontus de la Gardie Narva venelaste käest tagasi. 1658. tungs- 5000 mehe suurune Vene vägi uuesti Narva alla, kuid Rootsi kindral löi nad tagasi.

Kuuleima lehekülje Narva ajalukku kir- jutas Rootsi kuningas Kaarel XII Narva la- hinguga a. 1700. Neil aastat hiljem langes Narva siiski venelaste kätte. Anti käsk, et kõik Narva elanikud pidid Venemaale üm- ber asuma. Asjade korraldamiseks anti 8 päeva aega. Nii viidi Narvast 1700 elanikku Volodgasse, kus suurem osa neist suri katku.

Uue kuuluse saavutas Narva linn Vaba- dussõjas. Tuhanded mürad langesid linna ja linn on poolkaares piiratud tulekahjudest. Kuid kõik kodanikud jäid oma töökohtadesse ja täitsid oma kohust. Palju waju linnas purunes ja 1919. aasta aprillis hävines vaen- lase pommitamisest puhkenud tules terve Joala linnaosa.

Ka käesolevas sõjas oli Narva korduvalt saanud kannataid juba enne 6. märtsi õõ- sel teostatud lõpliku hävitustööd. Alates 1941. aasta suvest kuni käesoleva aasta veebruarini tuli Narval elada üle sagedasi venelaste õhurünnakuid. Aga nii tõõised tehaesed kui ka asutused täitsid vapralt oma kohustusi.

Nüüd bolševike poolt teostatud Narva põhjalik hävitamine on masendava tõsi- asjaks selle võitluse linnas 600-aastase ajaloo. Kuid võitluste eelpostina täidab Narva ka nüüd varemets sõjaliselt oma kohust. Eesti rindevõitlejad kõrvuti oma sakes kamraadidega tõrjuvad siin ägedates võitlustes tagasi kõik vaenlase kätse tun- gida meie kodumaale. Usume, et pärast rasked võitlusi saavub võit vabastab ka Narva sellest julmest idachust, mille hän- gistava paine all sellel linnal oma pika ajaloo kestel on tulnud elada üle rasked kannatusi. Siis tõuseb Narva oma varemets uuesti ja läheb vastu õitsvale tule- vikule.

—u.

Eesti skulptuuri suurmeister prof. Anton Starkopf 55-aastane

Jooni ja tähelepanekuid kunstniku elust ja tegevusest

Skulptuur evib kaaluva positsiooni, rääkides üldse Eesti kunstist. Vanemad põlvkonnad A. Wenzelberg ja A. Adamson, kes kahjuks enamuses väljaspool kodumaal elavad, ei ole siin. Meie nime isegi rahvusvahelises ulatuses, Osmariikluse päevil kujunes välja oma koolkond, kus domineerivat osa on mänginud kuni käesoleva ajani professor Anton Starkopf.

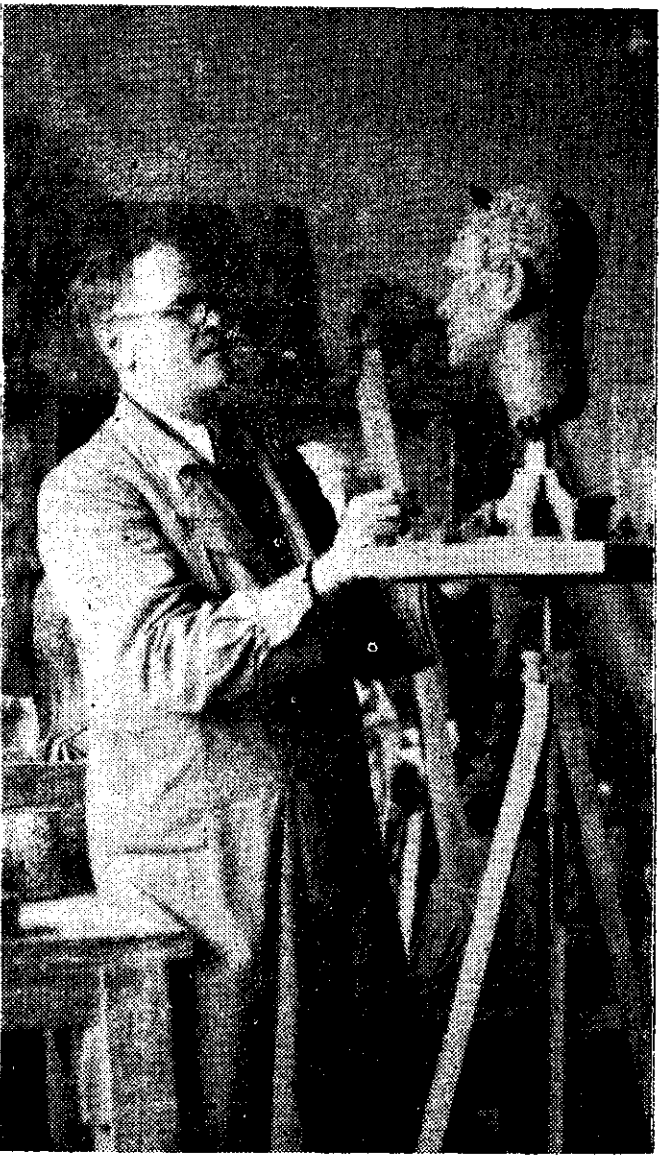
Lähemal päeval märgitakse Eesti skulptuuri vanemal aastal 55. a. sünnipäeva. Viie aasta eest kirjutas meile tunnustavalt kunstiajaloolas Voldemar Vaga „Varamus“: „Mis vara õiteb, närtib vara. Nii on lugu teinud riigile ja nii on tihti ka loovate isikutega. On kunstnikke ja isegi teadlasi, kes oma paremiku annavad noorpõlvale ja hiljem enam midagi uut luua ei suuda. Seevastu teine hulk ei kuulu Starkopfi. Starkopfi otsingute aeg kestis kaua; tema aine kujunes välja võrdlemisi hilja, täie küpse saavutas ta alles oma elu keskpaigal. Ja just see asjaolu garanteerib, et ta tulevikus annab veel palju uut, huvitavat ja väärtuslikku...“ Need read ütlevad kõiki!

A. Starkopf on sündinud 1889. a. Oles toilessega Peterburis kaubanduse õpilane, pootus ta tihedalt kokku sealse Eesti kunsti ringkondadega, kuhu kuulusid ka P. Aren, K. Burmann ja teised. Selle tagajärjel tekkis tal havi kunsti vastu, ja juba loomagi Starkopfi Müncheni A. Azb kunstikoolist õppimisele koos kaasaalaste Tassaa, Vabbe, Roosile ja teistega. Oma skulptuurilise andi arendas ta samal ajal H. Schwegerle juures. Ja paar aastat hiljem esineb ta juba Eesti kunstinautusel — mõningate joonistega.

Maailmasõja keerises on ta jäänud Saksa- ja keiserlikule seiklusele ühe elades interneeritud töötajaks Saksa vanemad põlvkonnad. Seda eriti noorem põlvkond. Tema looming on käsitlusvõime, ainekult ja ka materjalilt väga mitmekesine. Tema produktiivsus kollektiivis ei püüdnud portreed, üksikfiguure, gruppe jne. Mõningad reljeefid ja monumentid on parimal saavutusele meile selleaastase kunstiharuse. (Laiuse Vabaduse sõja monument). Materjalid on ta viljelema graniiti, marmori, pronksi, gipsi, tsemendi jne. Tema vormipõhised aastakümne tööd marmorist: „Ema“, „Armastajad“, j. Graniidist on tähelepanu väärt „A la jaa-pa-lanna“, „Wass“, „Kühiteja“, „Salome“ ja teised. Starkopf on valmistanud ka mõningaid hõlmasõnaste era tellimisele. Kunstniku praktiline ja loomelähedane vaist on ergutanud teda looma mõningaid väga õnnestunud fontäänigruppe.

1918. a. siirdub ta kodumaa. Kunstikool „Pallas“ asutamisel kutsutakse ta sinna skulptuuri klassi juhatajaks. Siis on ta sama kooli direktori kohustust täitja ja hiljem üle kümne aasta pidevalt sama kooli direktoriks. Seetõttu on ta ületamatult teeninud kunsti pedagoogiat Eestis. Nüüdise aja nooremad kuurid meil on pea eranditult võrsunud tema koolist. Muide, omab Starkopf ka „Pallas“ kuldmärgi, missuguseid eriliste kunstiarendavate teenete eest välja antud oli kokku kuus.

Omarikluse XX. juubeli puhul annetati prof. A. Starkopile Punaseriiti III. klassi teenetemärk. Samuti on juubilar korduvalt tunnustamist leidnud naaberriikide poolt kunstiehete arendamise alalt. Nii on mär-

A. Starkopf modelleerimas portreit

sel peab töötama kunstnik.

Ja pilk maja ümbruse iluade aitabki selgitada kõik. Seal näeme sobivalt looduse paigutatuna terve rea üldtuntuid töid meistri loomingust. Keset muruplatsi hiiglasuur pea „Uppuja“, milline muuseas medaleeritud tuntud Tartu kunstniku Ed. Kutsari järgi. Nagu kunstnik seletab, on ta Ed. Kutsari järel palju teisigi töid modelleerinud. Väikesed portaalid kohal paelub tähelepanu võrdlemisi väikeseformadilise kakekifiguur, midugi malaperemehe enda looming. Huvitades sellest, jutustab lahke professor nim. 188 kohta lookese, mis võiks olla isegi sümbolise mõningas mõisteis.

Töötades koos meie tuntud maalikunstniku P. Areniga, olnud mõlemil kavatsus osa võtta eelolevast kunstinautusest nagu tavaliiselt. Starkopfil olnud selleks juba sobiv eksponaat välja valitud, mis olnudki nim. kakikifiguur, kuna P. Arenil polevat veel õieti midagi sobivat leitud. Ometi oli vaja midagi ehitada, sest soodsad juhul võis isegi mõne müügiga arvestada, ja ühel korralikult kunstnikul on raha hädasti vaja. Võttis siis P. Aren pintali ja paleti, ning samas sai teoks 188 mis kujutas mingit ajavaadet või sarnast. Selle valmistamiseks oli kulunud täpselt sama palju aega, kui oli läinud Starkopfil oma teose pakkimiseks, mis teatavasti nõudis hoolikust pikema transpordiks. Ent hoidasid mõlemad oma töid siiski võrdsest ja määrast hinnast 500 Ekr. Kui näitus läbi, siis üllatas Starkopfi kiri, milles üks kunstiste teostat autoriteetne asutus teatas, et nad on omanud tema eksponeeritud 350 krooni eest. Olgugi, et kunstnik sadagi summat hädasti oles vajunud oma pooleleoleva maja ehituseks, loobus ta protestiks müügist, kuna luges sarnast teguviisi enda suhtes haavavaks. Need riiklikud summadega opereerivad härrad polnud isegi hädaks arvanud küsida kunstniku enda arvamust kunstitöö hinna alandamise suhtes.

Mejasse sisse astudes paelub tähelepanu seinad puunikardus, mingi antiikne prohvati või tooline. Kuuleme, et see umbes paarsada aastat vana puunikardus kujutab mitoloogilist pühakut „Rohhust“, missuguse kujut kinkinud temale üks tema Leedu pärisõnaga õpilasi. Siseringides seinatel kõigjal maale ja graafikat meie nimekamatel meestel. Siin W. Ormison, Pärismägi; seal Bergmann Wardi ja teised. Ateljees on professoril käsil portree. Võime veenduda, et peasegu sama suur meister kui ta skulptuuri alal on, on ta ka vestlemises. Poseerijal ei lähe kunagi igavaks, istuda tavaliseks portreeks 7—8 seanssi, a 2—3 tundi.

Ringi vaadates avastab ateljees, imetleme seda kolossaalset tööd, mida evib väsimatu kunstnik. Hea tütavana on meil või-

Meie taluolu kajastusi E. Enno luules

Luuletaja 10. surmapäeva puhul

„On valmis ju minu talu?“

E. Enno.

Meie kodumaad käesoleva kuu algul vapustanud raskete sündmuste keerises vajus pea tähelepanematult unustushõlma eesti luule ühe omapärase esinaja, Ernst Enno 10. surmapäev 7. märtsil. Kel harval luuleelal õnelapsel küll meenusid paar päeva enne lüüa idavaenlase barbaarselt rüüstavat terroritendn Kalevlinnale lauliku kadamatult kaunid sõnad:

„Ja eela laulvad minu vaiksed leinad, Et õitsevad kodus valged ristikeinad...“

Neisse igatsustunnetesse värsiridadesse on autor paigutanud muudki kui koduhõllandust mielise reaalse maakoha järele, väljendades neis soovimemat hinge kaotatud patriarhaalses tagasihoidlikkuses. Ennole maailmakirjandusest vaimuõnnele ja eeskujusid otsides nimetamegi tavaliselt sümbolistide Reinert Maria Rilke ja Maurice Maeterlinqi nime — kõigest oma näilisest elukaugusest hoolimata peetakse neist esimest karmis olevikuks saksa luuleharrastava nooruse üheks lemmikuks. Mõningal määral võib siia teatavat analoogiat märkida meilegi noorte suhtumises Ennosse. Allakirjutatule on Enno luule pool-müstiline äraõigastamine kuhugi paremasse maailma veel meenutanud Rabindranath Tagore „Gitanjali“ religioosset põhiehit. Kuna Enno oli hästi tuttav india usundifilosoofiaga, tuleks lähemale uurimisele võtta ka tema eruditsoon sealse luule suhtes, et teha kindlaks kõiki võimalikke välismõjusid.

Siiski kohtame Enno lüürilises metafüüsi-

malus isegi pilku heita kaugematesse panipaikadesse ja kõrvalmaailmadesse. Needki ruumid tulvil töid, skitse ja katsetusi mitmesugustes suurustes. Töö arendab võimeid meisterlikkusele — sellesse dogmasse näib olevat juubilaril kaljukindel usk.

Töölaua kaks piisportreed. Ühes tunne kunstniku abikaasa, teises tütar. Samas professori piisportree Jüri näitab onule uhkusega endagi pooleleolevat modelleeringut. Kuskil kõrval terve grupp võimalikke figuure. Kuuleme, et nim. kavand on Laiuse koguduse tellimisele valmistatud altarikaunistus. Veel kõidab tähelepanu midagi tättavat. Siis meenub, need kaks suuremat puuplastikat seal ateljeenurgas on ju üldtuntu „Andumuse“ ja „Flora“, mis pidid asuma ju Tartu Kunstimuseumis.

Starkopfi jutustusest selgub, et nad tööpoolest sinna kuuluvatki. Vaid mõõdund aastal õhurünnakul olevat vigastada saanud ja nüüd siia toodud restaureerimiseks. Näilikult olevat aga seal toodud hävinud „Õnn“, „Naine vaasiga“ ja „Istuv naine“.

Kui lahkume sõbralikust majast, siis piisib mulje, et seal töötab suur kunstnik, kes võimelise palju veel andma Eesti skulptuuri varasale väärtuslikkusele, millele iga eestlane uhke võib olla.

Elmar Epner.

Õppejõud suveks põllutööle

Haridusdirektor andis korralduse õppejõudude ühiskondlikult tähtsatele töödele asumiseks koolitöö vaheajal

Haridusdirektor on annud korralduse õppejõudude töölerakendamise kohta 1944. a. koolitöö vaheajal.

Selle korralduse järgi kõik õppejõud suveks vabastatakse koolitööd, välja arvatud need, kellele õppetöö koolides on kõrvalametiks,

on kohustatud rakendama koolitöö vaheajal

kas põllutööle, sõjaliselt tähtsate tegevusele või muude ühiskondlikult tähtsate ülesannete täitmisele ajavahemikus 1. aprillist kuni 1. oktoobrini. Õppejõudude suhtes, kelle teenistusvahetused lõpeb 1. aug. 1944, lõpeb see kohustus 1. aug. 1944.

Õppejõudude töölerakendamine toimub kohalike maa- või linnakoolivalitsuste kaudu, kusjuures koolivalitsused on kohustatud hoolitsema ka selle eest, et õppejõudude tööjõu kasutamine oleks otstarbekohane.

Kehalisele tööle rakendamisele ei kuulu järgmised õppejõud: rasedad alates 6. raseduskuust, õppejõud, kes on üle 55 aasta vanad ja samuti kehalisele tööle sobimatu arstitunnistuse esitamisel.

sel. Kõik need eelloetletud õppejõud kuuluvad rakendamisele vastavalt nende võimetele ja võimalustele kergematele töödele ja niisugustele ülesannetele, mida nad suudavad täita.

Õppejõud, kes elavad koos abistajate vajavate haigete või vanadega, kui neil haigete või vanade ei ole teisi abistajaid, samuti emad, kellel on vähemalt üks laps alla 8 a. vana, rakendatakse tegevusse niivõrd, kui neil on selleks võimalusi.

Maal asuvate koolide õppejõudude tööle rakendamine

peab toimuma võimalikult nende teenistuskohas või nende poolt koolivaheajaks valitud elukohas, kui aga nendes kohtades tööjõudude suhtes vajadust ei ole, siis võimalikult lähemas ümbruses. Linnades asuvate koolide õppejõud rakendatakse tegevusse seal, kuhu nad suveks asuvad või kuhu neid saadetakse koolivalitsuse korraldusega.

Õppejõud, kes omavad erilise ettevalmistuse ühel või teisel kutsealal (näit. kutsekoolide erialaste õppejõud), tuleb suunata niisugusele tegevusele, milles nad saaksid produktiivselt kasutada oma erioskusi ja võimeid. Põllumajanduslike ja kodumajanduslike koolide õppejõudude rakendamisel tuleb toimida kokkuleppel põllumajandusliku kutsehariduse osakonna juhatajaga.

Koolitöö vaheajal tegevusserakendatud õppejõud saavad edasi oma seniise palga. Need õppejõud, kes keelduvad vastu võtmast neile määratud töökohtust, kaotavad palgasaamise õiguse ja nendest teatatakse kohalikele tööametile.

Kõigil asutustel, kes vajavad tööjõude õppejõudude hulga, tuleb pöörduda vastavate maa- või linnakoolivalitsuste poole, esitades andmeid, missugustele töödele tööjõudu vajatakse ja kui kauaks.

Nõukogude saadik Islandile

Stockholmist. (DNB). Nagu TASS Londonist teatab, jõudis Nõukogude Liidu asjanimetatud uus saadik Grassinikov Reykjaviki.

Jutujamisel ajakirjanikega kriipsutas saadik alla, et tema palavaimaks sooviks on sõbralike suhete jaluleseadmine Nõukogude Liidu ja Islandi vahel.

Taani kaotas sõjas 180 laeva

Kopenhaagenist: Taani tüürimeeste ühingu aastakoosolekul teatati, et Taani kaotatud 180 laeva 385.000 bti, a. t. umbes 34,5 % oma eelsõjaajast koosneva laevast. Seejuures kaotati elu 1158 taani meremeest.

lise joone kõrval rea motive, mis on kõige otsesemalt seotud meie kõigile nii hästi tuntud eesti talumiljööga. Võib-olla tulebki Enno kunstitähtsuseid saavutusi otsida just tema kodu- ja loomeluolule hulga, milles väljendusvõime sulav musikaalne liirism nii õnnelikult ühineb siin pehmetoimelise, hubase südameilukusega ja erilise kirka hingestusega. Ennoki kõitsid kui ehtsat talustat kunagi oma maamallia, karjamaa kadakate, läbi luha loekleava koduaja unustamatud sisetund. Vaadake ainult, kui intümselt ta kajastab sügisesse hädalaheina tegemist mälestustekatkes „Saare vana“ (no-vellikogus „Minu sõbrad“) — nõnda suudab piisajadesse kiituda vaid armastav süda.

Juba Enno elukäsitlusele nii omane rändaja võrdkuj, kes taotleb mingid sealpooleid valguse radu, sammub otsides mitte kuskil sinikaugustes, vaid „kaak nurmi“ talle valmitvat vilja. „Linlase“ kodule mõeldes kangastub luuletaja meeltes pitsav ristiku-nurm, see meie süvise talumõruse värvirõõmsaim laik. Sügisel kõnelevad mustavad künnivaad luuletajale sellest väsimatust hool- le, mis iseloomustab püsivast päeva tööd rühkivat ja virge meelilasea kerguvat pillumeest. Selle sõnadeta vaeva tasuks on siin sügav õhk ja tervis ning puhkamiseks õõsel kaerapõhust süng. Kes aga ilal minetab kodumulla, pärib eluit ainult paari tolmuseid kingi. (Luuletuses „Kadunud kodu“).

Taluolu — see on loova töö ja hinge ülev harmoonia. Sellest surma läbi lahkuda ei tähenda õieti muud kui astuda elu „piis-keesepaistelt“ Manala rohtaisa õitsvate õunapuude mahedasse villu, talle mesilaste suminat ja luulivalget õit magusast hõngu. Ballaadis „Vanaisa surm“ tuleb surm ise elatunud talunikule järele kui vanale toltavale: „Surm sõidab õue, koputab lund, Mis täinud viiskude servi.“

„Ja Issand andku magusast un, Et mitmevõrdne oleks sin pand — Vii naisele palju tervit.“

Luuletuses „Rehetare“ haistame nõgiste parte lõhna ja tunneme selle taga tuikavat luuletaja suurt inimlikku kaastunnet vaeva pärast, millega inimesel tuleb põhjamaise loodusega heidelda igapäevase leiva eest. Kuid sellegi süngel luuletuse lõpul lõob lõk-kele kirjaniku tugev elusark: „Ja sinu parte taga sähvab hõõgaja“

Kõik vermed, võttis, kuivatas kõik pisar- [algeld, —

Kõik suunreks koiduks laulis rinda salaja. Su ülenduseks tõuseks looja-tal valged!“

Täielikult võidakse eesti taluolu omapärase süveneda siiski alles talul, mil varem-temel aegadel me külad lumitunud laante peidus enam-vähem iseloomusid muut ma-ilmast. Varakult saavub pimedus mähkis kogu elamu kord-korralt sügavamasse pime- duse nagu pehmesse vaipa, aja monotoonne kuigimine jättis kodukondadele rohkelt mahti mõtlikkuse vaibumiseks. Naispere pani vrisema voki, dige eesti taluema mõttes ja alati oma laste saabuvalle elusale- vele — ja mida need sinna kõik kaasa va- jasad! Armastav hoolitsus omakette eest on üha olnud eesti naisele elusikuks, kujune- gagi selle kõrval isikliku õnne heie loode- tud kuldse värvuse asemel üsna halliks. „Õõ takkudest pool, päeva lindest pool, — nii ketratud südame.“

(„Võiks otsast alata.“)

Enno ühes tuntuimais luuletuses „Õhtu kodutalust“ võime otseselt enda kõrva- ga kuulda ünnuva talu taast hingust, kiikide laulu sooja ahjumüüri taga, emakella aeg- last tüksumist, jab, koguni taluhaldja enda liikumist. See on kujukas pilt ununenud aegade hämarusest, mis kipub moodale su- gupõlvele juba võdraks jääma, nagu sellest tingimata mingit võla ei leiks tsiviliseeru- nud suurlinlane. Kuid meile jutustab see esivanemast, kes sellises miljöö eladis üle sajandeid:

„Kadunud aastasadad tõusvad, Pikas reas rändavad.“

Teadmise, et see rännak jätkub ka ilma sinuta, et sinu järglased edasi harivad sama mullapinda, ongi eesti põllumeest ergutanud ennastalgavalt visadele pingutustele. Ja tõelise maalsena leinab Ennogi kaotatud isatalu „Soosaaret“, kus tal muide valmis hulk luuletusi:

„Oh emake, oh emake,

Miks jätsid talu võrrale?“

Kadunud kodu motiivi Enno luules ei tarvitse siin ignoreerida sügüti tõlgitada min- giks metafüüsiliseks maisusest lahti igatse- miseks, vaid sellel on oma reaalsed vasted olnud luuletaja enda saatuseks!

Idealistina uskus Enno, et üldrahvuslikuks edasijõudmiseks on hoolis mullapinda har- mise kõrval vaja viljeleda ka südamekultu- ri, elu eetilist külge, kus sõõdistumise tihti kipub ületama meie niigi rohket ka- sustamata maa hulka:

„On palju nurmi sõõdis seisnud kodu- maal, veel enam neid on rinnas olnud kül- vi al —“

Ideelse külje kõrval avaldub luuletaja elutunne ka võrdluste valikus, kus Enno samuti jäi truuks oma talupoeglikule vaie- tule. Eeskujulik on selles mõttes talle mui- de nii iseloomulik fragment:

„Kuldkeelad tagamaa talu, Kuldkingad, — tule nüüd! Vaim kosis hingemõrja, Neil kuskil on polnud nüüd.“

Mõnest teisest rahvusest luuletaja oleks neil kolladel lasknud heliseda uhkes kate- draalis ja pulmapidul endal toimuda tore- das palees. Enno asetab meie rahvuspõhü- lile vastavalt selle üleva sümposiooni teos- tumise kuhugi metsakolkasse, mille lihtne taust annab sündumise erilise harduse- lüke.

Ehk võtkem teine näide: „Aate põllud, mõtte metsad — Ei see tee küll otsa sa...“

— kus samuti on kõrgeid vaimseid mõis- teid elustatud konkreetsete koduste võrd- piltide varal.

Näeme siis Ennot rahvusluse väljastun- nustega efekti taotlemise asemel nii sage- li lausa meisterlikult mängivat meie tü- pärase tunneteskaala õrnametali bingeeke- ltel. Eesti taluolu hingelise külje kajastami- sel ei ole tal meie luulepõllul palju võist- lejaid. Vaikse laanteoja püsivusega on see heilameelne koduloolu otnud endale teed läbi materialistlikumate, kärrarikamate moe- voolude, teades, et:

„Talulaps ja oja, süda, Need ei vaata tagasi!“

O. Kuningas

Võitlused Lembitu küla pärast

Narva juures nurjusid nõukogude läbimurrutsed

17. ja 18. märtsil nurjusid nõukogude kaitse kokku 7-8 kütidiviisiga ja ühe soomusbrigaadiga saksa sillapead Narva linna juures läänest ära lõigata ja sisse piirata. 37-st põlema tulistatud nõukogude tankist — enamasti T 34 tüüpi —, hävitas üksnes üks „Tiigritel“-kompanii 22 tükki. Saksa „Tiigritel“ ei olnud kaotusi.

Rünnaku teostamisi viisid kohtu kiinnitavad paljude vangistatud bolshevikkude ja nõukogude ohvitseride tunnistused, et Stalin olevat käskinud sulgeda lõnka nõukogude sisemurruruumis Narva kuni Soome lahe kaotustele vaatamata. Nõukogude tankid veeresid oma lähteruumi soisestatud metsades kohale mõõda puutüvesid, mida bolshevikud meeter meetri järele langetasid rale teel meie kahuritules. Nõukogude inimesed kaotused olid juba selle tõttu kõrged, et järgnevalt jalaväel oli moraalselt võetud rünnakuhoog. Pikkamisi edasitugivad nõukogude tankid ei olnud aga saksa kahuritele muuks kui paigal seisvateks märklauadeks. Peaaegu iga tank süttis põlema juba esimese tabamuse järele.

Nõukogude rünnak algas 17. märtsi hommikul. Selle juhatus sisse ühetunniline turmtuli. Raskuspunkt asus Lembitu küla juures Tallinn-Narva raudteeliini ääres. Lähtepunktina kasutasid nõukogud mõlemad rindekaari põhja suunas, mis Peipsi ja Soome lahe vahelise maariba keskelt ulatuvad raudteeliinini. Nõukogud kõnelevad mõlemast kaarest kui kõrvadest, sakslased märgivad meid kottidena, tehes nimelt vahet ida- ja läänepoolse kotti vahel. Lembitu küla asub idakoti loodetiival. Seal kuni mereni jääb napilt 5 kilomeetrit. Selle 5 kilomeetri laiuse püklilaala läbi varustatakse rinnet Narva sillapeal kuni Jõesuuni välja. Tema tähtsus on ka lihtsaimale sõdurile täiesti selge. Mõlemas kottis ründasid nõukogud 17. märtsil kokku 14 korda

kompanii tugevusega, 13 korda pataljoni tugevusega ja üks kord rügemendi tugevusega, iga kord tugevama kahuritule ettevalmistuse järele ja alati tankidega ning lahingulennukitega. Kuni kolme vähema sisemurruruumi tõrjuti kõik 28 rünnakut. Rinne püsib muutumatuna.

Samal ajal püüdsid nõukogud Narva linna ja Jõesuuni suvituskoha vahel tagasi vallutada oma hiljuti ühele eesti vabatahtlikkude SS-diviisile kaotatud sillapid Vepsküla ja Riigi kalurikülade vahel. Rünnakuid teostati kompaniikuni pataljoni tugevuses üle täies jätkates oleva, nende külade kohal kuni 150 meetri laiuse Narva jõe. Kõik katsed nurjusid eesti SS-diviisi tules.

Meie asusime turmtule momendil Narva lähedal ühe eesti komandöri punktis. Iga kord, kui meie kõrval või kohal löi sisse granaat, tegid meie kütinate tuled „kniksu“. Iga plahvatus puhul kõmises maa meie all nõnda nagu oleks püstolist tulistatud tühjas hügelvaadis.

Kui siis bolshevikud hüppasid alla järsust vastaskaldast ja püüdsid tormata üle jää, niitis neid loogu maha eesti vabatahtlikkude kuulipildujatuli. Jätkates Narva jõgi on langenud bolshevikkude laipadega nii tihedalt kaetud, et seda pilti võib vaadelda ja kirjeldada üksnes jubeidustundega. Kui nihutada kahuriväeavatluspunkti Narva eelisel kõrgendikul kuni jõekääruni allpool patareie asukohta, nähakse jääle lebavat laipa laiba kõrval. Unustamatuks jääb, kuidas raskesti haavatud nõukogude sõdurid püüdsid tagasi jõuda omapoolsele kaldale, nihkudes poole tunni jooksul sageli ainult 3—5 meetrit tagasi. Teisel kaldal võis palja silmaga näha bolshevikke siirdumas kaevikut kaevikusse. Selgesti võis nende hulgas märgata hulga naisi, keda viimasel ajal üha suuremal arvul rakendatakse eeslinnidel sideteenistusse.

Ülemleitnant Pauli.

25 aastat edukat seemnekasvatust Eestis

Eesti Seemnevilja Ühisuse 25. aastapäevaks

Käesoleva aasta 30. märtsil möödub 25 aastat, kui Tallinnas ühes Eesti Sordiparanduse Seltsiga asutati Eesti Seemnevilja Ühisus (ühend. E.S.Ü.) üheskoos „kõigi sellekohaste abinõudega kodumaale otstarbekohast põllu-, heina-, aia- ja metsataimede seemet muretseda ja kodumaal tarvidusest ülejäävale seemnele võõrsil turge luua“.

Enne Ühisuse asutamist seemnekaubanduses tegutsesid ettevõtted vedasid välismaalt seemet sisse, meie põllumehele ja aednikele pakuti peamiselt võõrsil kasvatatud seemet. Kahetkümmet viie aasta eest asutati Eesti Seemnevilja Ühisus tegi endale peatülesandeks kõiki seemneid, mis vähegi võimalik, kasvatada kodumaal; ja peamiselt neid sorte, mida Eesti Sordiparanduse Selts soovitas. Ühisus ostab küll ka kokku ja lasab lepingu alusel kasvatada seemneid, aga suurema osa turu rahuldamiseks vajalikku seemnest kasvatatakse oma majapidamistes-seemnekasvandustes. Neid oli arvult 9 (Jõgeva, Niitvälja, Sandla, Putkaste, Nõmmiku jne.) ligi 4000 ha suuruse maaalaga. Neis majapidamistes on Ühisus ligi 700 ha muidu maad üles harinud, neisse on püstitatud palju uusi ehitusi (keldreid, õhukivatisi, kütune, uusi viljakivatisi, puhumisruume, elumaju jne, ja muretsed vajalikke masinaid seemnete puhastamiseks ja sortimiseks. Neis seemnekasvandustes kasvatati iga aasta nii-

palju seemet, et jatkus ligi kolmveerandi osa meie turutarviduse rahuldamiseks; muidugi ühel aastal rohkem, teisel vähem, nagu ilmastik lubas. 1938 aastal mäitaks saadeti turule pnhtsordilise teravilja seemet 240.000, heinaseemne 51.600 ja sõdajuurvilja seemet 44.400 kg. Ka alaviljade seeme oli suuremalt osalt omakasvatatud. Seemnepõlde kontrollis, tunnustas Eesti Sordiparanduse Selts. Seemnetel määrab külviväärtuse oma seemekontroll. Riigi Seemnekontrolli jaam kontrollib omakorda ja hindab seemneetsust ja puhtust.

Ühisusel on iga suuremas keskus oma osakond ehk esitaja, kus ostetakse kokku seemneid, neid puhastatakse ja sortitakse ja kust omakasvatatud ja kokkuostetud seeme läheb müügile. Peenemate aedviljade seemned lähevad müügile valmispaikult riiklastides, missuguseid on üle kodumaa laiali saadetud.

Ühisusel olid ka oma punkeoolid (Luunja, Jõgeval, Putkastes, Niitväljal ja Tallinnas), kust iga aasta saadeti müügile kümneid tuhandeid viljapuid, marjapõõsaid ja ilutaimi. Ajutiselt on Ühisuse majapidamised sõja kuvides ülevõetud ja seemnete paljundus toimub peamiselt lepingu alusel.

Oma seemnekasvatust ja punkeoolide saaduste-seemnete, viljapuuade, marja- ja ilupõõsastega on Ühisus saadasti esinevad suuremal põllumajanduslikel, alati aga seemnevilja erinäitustel. Ta töö ning saadused on alati leidnud tunnustamist ja saanud auhindade osaliseks. Oma tegevuse ajal on Eesti Seemnevilja Ühisus saanud üle 1000 auhinna, seal hulgas palju kõrgemaid ja esimesi auhindu.

Ühisuse tööd ja tegevust on peagu kogu aeg juhtinud juhatuse esimees agr. Joh. Kaim, kes pühitseb samal ajal oma 25. a. tööjuubelit ja 60. sünnipäeva.

Jääb soovida, et E. S. Ü-l võimalduks endises suunas ja eadise eduga töötada.

—ill

Avaldused rendise saamiseks

Kuigi juba kuude eest juhtis tähelepanu sellele, et töövõimidele ja nende surma korral nende omastel on võimalus saada rendist, on siiski suhteliselt väike arv sellekohaseid palveid esitatud. Seetõttu tuleb soovitada kõikidele, kes kama aastaid on mitteiseseisvalt palgalisena töötanud ja nüüd on invaliidid või üle 65 aasta vanad, esitada võimalikult pea vastav avaldus Eesti Rendisekindlustusasutusele Tallinnas, Tõnismägi 5. Sama kehtib ka töövõimidele, töövõimetute või üle 65 aasta vanade leskede ja vaeslaste kohta kuni 16. eluaastani. Avaldused tuleb saata tähtselt kirjas.

Raskete pommidega vaenlase vastu. Pommid asetatakse lennukite alla. Pk-Mayer (Wb).

Surnud punktil?

Briti ajakirjanduse kampaania Türgi vastu

Neil päevil levitas Anatoolia agentuur üht Londoni „Timesi“ türgi korrespondendi artiklit, milles esmakordselt mõnatakse briti poolt täie avalikkusele, et viimasel nädalatel on Ankara peetud Briti-Türgi liitlaskimise Türgi sõttaastumise kohta läbirääkimisi. Ühtlasi nõnditakse, et läbirääkimised mõõduis tulemustest ja on jõudnud surnud punktile...

Üllatav avameelsus, millega „Timesi“ korrespondent seda teemat käsitleb, laeb kerkida oletusel, et teda ametlikult julgustati, ja et ta soovib hävitada inglise publiku hulgas illusiooni, et järele kui seoses Kairos lõnnu, Churchill ja Roosevelti vahel peetud konverentsiga anglo-ameerika ajakirjandus oli kategooriliselt väitnud, nagu oleks Türgi sõttaastumine juba otsustatud küsimus. Teiselt poolt aga kaanese sellega „Timesi“ artiklile briti ajakirjanduses rida teisi kirjutisi, mis pöörduvad Türgi poole eriti teravas toonis. See laeb omakorda oletada, et briti ajakirjanduse kampaania peab sisse juhatama uus faas Türgi-Inglise suhetes, s.t. inglase püüetes saavutada kursimuutus Türgi välispoliitika, kusjuures — analoogiliselt anglo-ameeriklaste survele teiste erapoolete riikide, eelkõige Hispaania vastu — nüüd ka Türgi vastu tahetakse kasutada massilist survet meetodid, et saavutada poliitilist lõppsihti, nimelt Türgi sõttaastumist. Seda oletust tšendab tõsiasi, et briti diplomaatlikult poolt Ankara nimetatakse alanud briti ajakirjanduse kampaaniat Türgi vastu erakõnelust „viimseks loatuseks“.

Mainitud „Timesi“ artikli, mille türgi ajakirjandus põhjalikult avaldas, sünnatas selle vastu ägedaid vastuvõtteid, kuna Türgile heldeti ette oma liitlaskohustuste hooletusse jätmist, avaldatakse ühtlasi, kuna saaduse kate neilt läbirääkimistelt on nüüd kõrvaldatud, rida väited, mida saksa seiskohalt ei saa jätta vastamata, kuna nad saldavald ajalooliselt tõsiasjale meenutamist. „Timesi“ korrespondent väidab nimelt, et Türgi juhtkond näit. osutab küll kasvatat poolehoidu sõttaastumisele liitlaste kasuks, et aga türgi rahva seas kasvab vastumeelsus sellise sammuga suhtes. Briti ajakirjanik püüab

nil siis tagada kiilu rahva ja tema juhtkonna vahel. Selle vastu peab iga eelarvamusetu Türgi olude vaatleja klunutama, et see võimas usaldus, mida rahvas osutab praegusele Türgi valitsusele, tugineb mimmelt asjaolul, et see valitus on teinud kõik selleks, et säilitada Türgile rahu.

Kui „Timesi“ korrespondent edasi nendib, et Saksaamaa poolt on Türgile avaldatud pidevalt survet, et sundida Türgit sõtta Saksaamaa poolt, siis näib ka see ajalehele töö täieliku pea peale pööramiseks, sest ühelgi hetkel ei ole Saksaamaa sellist suvat avaldand. Vastupidi, Saksaamaa tunnustas siinapilgol, kus ta 1941. a. suvel alla kirjutas Türgi-Saksa sõpruslepingule, kõiki Türgi seniseid kohustusi, järelikult ka Türgi-Inglise liitu. Selline tunnusetus välits juba ette nõuet Türgi sõttaastumiseks Saksaamaa kasuks. Iga tahes mõjuv groteskilt „Timesi“ korrespondendi väide, nagu oleks Inglismaa osatanud nelja aasta jooksul suurimat heatahtlikkust Türgi loaku suhtes, avaidamata ilalgi mõju ja survet Türgi sõttaastumiseks liitlaste poolt. Sest on liigagi hästi teada, et sellist survet avaldati iga võimaliku juhul, nii näit. Edeni mitmesugustel külaskäikudel Türgis, Türgi ja inglise riigimeeste läbirääkimiste puhul jne. „Timesi“ korrespondent on ise peatunnistajaks sellele, et seda survet avaldati viimastel nädalatel eriti tugevasti, nii tugevasti, et, nagu ta ise kinnitab, Türgi-Inglise läbirääkimised jõudsid surnud punktile, kusjuures mõlema riigi suhetes on saabunud suur usalduskriis, mida kinnitavad ka teised briti ajalehed.

Üke punkt „Timesi“ korrespondendi artiklis vajab äärmiselt veel erilist rõhutamist. Briti korrespondent nendib nimelt, et Suur-Britannia nõuab küll Türgi sõttaastumist, ei kavatsevat aga — endastmõistataval sõjasaladuse põhjustel — informeerida Türgit liitlaste sõjalistest plaanidest. See konstateering teeloomustab eriti kujukalt Inglismaa hoiakut Türgi vastu. Türgi peab nii aite tooma vereohvrit ja laskuma suurimaks riisikohaks, ilma et ta üldse oleks informeeritud liitlaste sõjalistest kavatsustest. Inglise jaoks näib Türgi olevat vaid panuseobjektiks, ilma et asjaosaline ise teaks, miks, kus ja mille eest.

Laksi-Tõnise tütar suri

Elisabet Soo sai 96-aastaseks

Mõni aeg tagasi palgutati Elisabet Soo. sündinud Laks, Alatskivi suurmaal oma isa Tõnis Laksi kõrvalle viimsele uuele. Pärast isa surma, umb. 1863. aastal noore tütarlapsena üle Peipsi Venemaale välja rännanud, jõudis ta nüüd vana raugana 80 aastat kestnud ekslemise ning viastutuse järele võõrsilt tagasi isade maale — selleks, et siin leida viimset rahu. Üks haruldane elukäik, veel rohkem: ühe eesti perekonna väljarännuuepos on seega lõppenud, ring sai täis.

Stinkohal olgu Laksi-Tõnise tütre Elisabeti (Liisa) puhul esitatud siunilt üks faktiline märkus, mis puudub tema õigesse vanusesse. Ajakirjanikkude külastusteist saadik Oudovamaale mõõdund aasta jaanipäeval pälles nii Elisabet Soo enda kui ka ta lähemate omaste töökapidamisel avalikkuse teada: rauga vanuseks oleval 106 aastal Sama vanusearu on korratud ka hilisemais käsitlustes ning teadetes.

Isiklikult oli mul juba Elisabet Sood esmakordselt külastada tema tookordse asukohas Truinevo mõisas 19. mail 1943. a. Ka tookord avaldas üllatust vana raug kui ka tema juures viibiv tütar Anna Kuuma arvamiat: E. Soo olevat 106 kuni 109 aastat vana. Kindlaks jätki siiski lõpuks 106-le. Seega oleks rauga sünniaastaks pidanud olema 1837. a.

Kuid juba tookord äratasid mõningad vastukohused rauga enese jutustustes kahtlast ka 106 aasta paikapidavuses. Nii väitis E. Soo ühel korral et ta oma isa Laksi-Tõnise surmamomendil olnud 121, teisel korral 14-aastane. Et Laksi-Tõnise suri Alatskivil 1861. a., siis ei saanud selle järgi ta tütre Elisabeti vanuses 100 aastat täitunud olla.

Vanusekõlpsuse lähemale selgitamiseks oli võimalik asuda alles pärast Peipsi-tärguse uurimiseleist lõppu Eestis viibides. Esimese sellekohase ürikuna tuli vastusele X (hin. gede) revisjoni andmetest 1850. a. Alatskivi mõisaala kohta. Selles (lk.44) on Jüri ja Tõnis Laksi valduses oleva „Matsi“ talu elanikkude loendis Tõnise tütre Elisabeti vanuseks antud 25 aastat. Seega saab tema sünniaastaks võtta 1847. a. või oletades revisjoni andmete võimalikult avarat umbkaudust — 1846. a. Edasi, juba suurema täpsusega oli võimalik E. Soo sünniaega tuvustada Tallinnas Perekonnaseisu-büroos hoitudvate Alatskivi-Kodavere kirkuraamatute põhjal. Siin leidsid Alatskivi ev.-lut-usu koguduse personaalraamatus III k. lk. 228 sissekanne: Elisabet Laks on sündinud 8. mail 1847. a. Alatskivil, Metsakivi külas.

Nii seigub, et tema tõeliseks vanuseks

Paremad odra sordid

Lepingu alusel paljundamiseks ja vahetustel on tänavu võimalus kõige rohkem saada odra sordivilja seemet. Nimelt kahe- ja 4-tihuse odra sordide seemet. Esimest rohkem kui teist. Kahetihuse saadalevaid sorte võime teraanni suuruse poolest Jõgeva 8 katsesta andmeid ritta seadida järgmiselt: Taani sort Abadi Maja, Jõgeva 707, Jõgeva 453, Jõgeva Putkaste, Saksa sort Ackermannii Isaria ja Rootsi sort Svalöfi Kuldoder. Teraannilt parem sort Moja andis 8 aasta keskmiselt ha-lt 3415 kg. halvem, Kuldoder 3011 kg. Kuldoder iseenesest pole sugugi halb odra sort. Ta on nõndanimetatud üldsort, mis lepih mitmesuguste kasvutingimustega. Kasvuaeg on tal, nagu teisteilgi siin nimetatud sortidel, lühike, meie oludele kohane (92-94 päeva) seisukindlus kaunis häa. Tera on Kuldoderil siin teodud sortidest kõige väiksem, aga ilms, 1000 tera kaalub tal 42,6 g. Mahukaal on aga raske, kahtlehter teri kaalub 68,8 kg. Umbes ühe kg võrra raskema mahukaaluga tera on Isaria l. See saksa sort, mis viimasel ajal Jõgeval küll iga aasta pole võrreldavate sortide hulgas olnud, on enamalt ja nüüd umbe ühe protsendi võrra Kuldoderast andnud ha-ltsuurema terasaagi. Põhuanilt on Isaria siin nimetatud sortidest üks parimaist, nagu jrgmine on Jõgeva Putkaste (0492), mis Kuldoderast annab ka mõne protsendi võrra suurema terasaagi, mille tera on kõige raskem (1000 tera kaalub 46,8 g), millel aga on nõrgavõitu seisukindlus. Jõgeva 453 ja Jõgeva 707 on eelmistest teraannilt küll märksa paremad, aga siiski nõrgemad, kui Taani sort Maja. Majal on teraad häa, parem kui ühelgi teisel meie maal võrdluses olnud odra sordil. Põhuanilt on need kolm viimast sorti keskmised, seisukindlus häa, tera kaunis raske.

Neljatahuse odra sortidest on saadaval Jõgeval 4-tah-II (R 17) seemet. See on uueim Jõgeva sort, millel teraad häa ja seisukindlus parem kui Jõgeva neljatahusel I (019).

Iiri rahvas on alistamatu

Eire peaminister de Valera raadiokõne iiri rahvale

Dublinist (DNB). Eire peaminister de Valera pidas St. Patricki päeva puhul iiri rahvale raadiokõne, milles ta ütles muu seans:

„Neil hädasegadel leiab iiri rahvas endas nagu mõõdundki aegadel omausi, mis teda aitavad üle saada kõigist raskustest. Meie teame oma rahva ajalooist, et meie kunagi ei ole loobunud võitlemast isegi mitte lootusetutes olukordades.“

Villu Raudmets

sünd. 10. 5. 1940.

surn. 9. 3. 1944.

leinavad: isa, ema, vanaemad, vana-vanaema, onu ja tädid perekondadega, Venemaale mobil. ristlisa, sugulased.

Aleksander Varvas

sünd. 9. mail 1879. a.

surn. 21. märts. 1944. a.

leinavad sugavas kurbuses abikaasa, tütar, tütreid perekondadega ja omaksed.

17. märtsil s. a. kadus Tapal, Pikk tn. Tere maja hooivast MÄRAHOVUNE ühes rakundega (tume-roheline saan). Hobuse tundemärgid: laukots, vasak tagumine jalg valge, vasak esimene jalg poolest sõrgatsi liikmest valge, kõrgus 144, lakk lõigatud. Suurema taau eest teatada Albu valda, Kurisoo as., Kasemetsa talu Alfred Oispuu'le. Omandamise eest hoitama.

KUBEMEBANDAAZHID soolte väljalangemise vastu. Kirja teel tellides saadame andmed posti kaudu koju kätte. J. Ugur, ortopeedia-, bandaaži- ja jalanõudetööstus, Tallinnas, S.-Kerja 2.

Tallinnast evakueerunud OMBLEJA võtab tööd vastu. Prääma as. Kiini talu.

Korralik, kaine MEES soovib TALUSSE töölle, kus vajatakse meestööjõudu. Teatada 1. aprillil siit „Meesjõud.“

Evakueeritud abielupaar soovib RENTIDA TALU koos inventariga või võtta pooleterale. Teatada 1. aprillil siit „Talu“

Soovin OSTA korralikku VOODIT. Teatada siit „Voodi“

Soovin osta RAUDVOODIT reformpõhjaga. Teatada siit „Voodi“ all.

Sissesõitnud, teenistuses olev ametnik soovib üürida TUBA Paide linna ümbruse kttadesse, Tingimused soodsad. Teat. siit. märkusõna all „Tuba“.

Soovin osta TÕÕHOVUST vastu võin anda tõulehama hädade aumetega. Teatada Tammarule Kareda p.g. Viisu küla

Naisterahvast vaja üksiku haige juurde, kes teeks ka tubasid töid ja tolmetsaks paari lehma. Teatada Paide, Uus 42.

Soovitakse TALUKOHTA RENTIDA ühes inventariga kuni 7. km. ulatuses Türlit. Kirjad Türi, Jaama tn. 17-4.

Soovitakse osta korralikku TÕÕHOVUST. Samas müüa 6 h. j. mootor ja uus sõiduvanker. Lähemaid teateid siit.

Kellel on 2—3. a. lapse BOTIKUD vahetada (üksikasvann botikute vastu nr. 5. Teatada Rüütli tn. 30-1.

JÄRVA TEATAJA nr. 87. Laupäeval, 25. märtsil 1944. a. Lk. 4.

„Ei ole enam olemas ühtki saksa õõjahilennukit... ei ole ühtki saksa õõjahilennukit... mitte ühtki saksa õõjahilennukit ei ole enam olemas...“ Sa taevast, mis loom see mind siis nüüd ründas? Kas mõni vaim? Nüüd peab päästma, mis veel võimalik...“